כשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות

בסודשיח

בס"ד ■ יום רביעי ■ פרשת ויקרא ■ ו' אדר ב' ה'תשע"ו ■ 16.03.2016 ■ גליון מס' 369

תפוצה לכל קהילות ישראל

לשלב ידיים

/ הרב יעקב הלוי פילבר

כשנשאל מורי ורבי הרב צבי יהודה זצ"ל מה אתם עושים בישיבה? תשובתו הייתה: "מרבים אהבה, מרבים אמונה, מרבים בטחון, מרבים הבנה הדדית, מרבים קבלת מלכות ה' אלקי ישראל, מרבים ללמוד וללמד ערכי תורה ומצוות, מרבים התנחלויות והתאחזויות במלוא רוחב ארצנו, זה מה שאנחנו עושים". בדבריו אלו הגדיר הרצי"ה את תמצית הווייתה של הישיבה. כשבראש דבריו ציין את האהבה קודם לאמונה. הקדמה זו הוא למד מדבריו של הלל שאמר: "אוהב את הבריות ומקרבן לתורה" - אוהב בריות למרות שהם רחוקים מתורה - שהרי צריך לקרבן. בכלל המשימות הוסיף גם "הבנה הדדית", להיות קשובים ולהבין איש את רעהו. אביו הראי"ה הוריש לנו משנה סדורה כיצד להבין את תקופתנו וכיצד להתנהל בה. בחייו של הראי"ה היו חסרים החיילים שיגשימו את משנתו. בנו הרצי"ה, נוסף להנחלת מורשתו של הראי"ה, עסק בעיקר בהעמדת תלמידים הרבה, חיילים שיגשימו את חזונו של הראי"ה. במשימה זו נחל הרצי"ה הצלחה מרשימה ומכוחו ומכוח כוחו קמו מאות תלמידים ותלמידי תלמידים לאלפים, הפזורים במרחביה של ארץ ישראל, מהגולן וקרית שמונה בצפון עד אילת בדרום והם משפיעים את מורשת רבותיהם על כל שדרות הציבור. ואעפ"כ עלינו לבדוק את עצמנו האם לא קורה לנו את מה שסח בעל חידושי הרי"מ לנכדו: "כשאדם נעשה למנהיג, מן הצורך שיהיו מוכנים כל הדברים, בית מדרש וחדרים, שולחנות וספסלים, אחד גבאי ואחד משמש וכיוצא בזה (בימינו אחד נעשה נשיא ואחד נעשה ראש ישיבה) ומה אתה סבור עושה השטן באותה השעה, יושב במנוחה? לא ולא! הוא מתגנב וחוטף את הנקודה הפנימית, ומשאיר את כל השאר על מקומו. והגלגל ממשיך להתגלגל ורק הנקודה הפנימית חסרה", וכאן הרים הרבי את קולו: "אבל יושיענו ה' יש למנוע זאת".

אחד השאלות שתלמידי הרצי"ה נתקלים בהם היא איך עלינו להתייחס לבני תורה שנוהגים שלא כדעתנו ביראת ה', האם החשש שההתחברות שלנו אתם תיתן להם לגיטימציה ולכן יש למנוע זאת עד כדי דחיית חובת האחדות? על זה נאמר ש"גדול קידוש ה' מחילול ה'" וכמו שהיה רבנו הרצי"ה מפרשו: שבאירוע שיש בו גם "קידוש ה'" וגם "חילול ה'" כי אז קידוש ה' גובר ודוחה את חששות חילול ה'. על פסילת האחרים היה רגיל הרצי"ה לומר: "רשאי אדם להחמיר על עצמו ובלבד שלא יזלזל באחרים" ודבריו מקורם בירושלמי: (ברכות פ"ב ה"ט): "כל הרוצה לעשות עצמו חבר עושה, תלמיד חכם עושה, ותבוא עליו ברכה ובלחוד דלא יבזה חורנין" (אחרים). זכורני שפעם אחת חזרתי מאחת הצעדות של "גוש אמונים" וסיפרתי לרבנו על האלפים שצעדו יחד כאיש אחד בלב אחד למען ארץ ישראל, ועל כך אמר לי רבנו: שבתפילה אנו אומרים "בפי ישרים תתהלל" ועולים בקודש ואומרים "ובדברי צדיקים תתברך" והלאה בקודש עד "ובקרב קדושים תתקדש" - אבל כל זאת אינו כלום לעומת השיא שמעל כולם: "ובמקהלות רבבות עמך בית ישראל" - כלל הציבור הישראלי הוא מעל ה"ישרים, הצדיקים והקדושים". ההיבדלות של בוגרי הישיבה מכלל הציבור הייתה למורת רוחו של הרצי"ה. פעם אחת כשהצעתי לו לארגן ברחבי הארץ קהילות של שוחרי משנת הראי"ה, הגיב רבנו בתוקף ובזעזוע ואמר: חלילה! אנחנו לא כת ("יכת" לפי הגדרת המילון - קבוצת אנשים שהתפלגה או פרשה מרוב הציבור בשל שוני וניגודים בדעותיה), אבא זצ"ל שייך לכלל ישראל ואין להפכו לנחלתם של יחידים. דברים דומים כתב הרצי"ה לפני שנים (בשנת תרצ"ה) בחוברת "לשלושה באלול (מו"): "כשהעירו לו (לראי"ה) ביחס לאנשים ידועים (שדרכם הייתה שונה) על השתתפותו אתם בפעולות של חיזוק התורה והיהדות, אמר רבנו: אל תעשו לי קוקיסטים, כל אחד מישראל שבא ועוסק בדבר כללי לטובת התורה והיהדות הוא משלנו". ואכן בכמה מקומות בספרו "עין איה" כותב הראי"ה בגנות הפירוד והפסילה כך בברכות פרק א' (אות מו): הוא כותב על הפירוד: "יסוד הכוחות הרעים הוא הפירוד ומניעת האחדות. כי השלום הוא כלי המחזיק ברכה, ובכח כמה הומה הלב לאהוב את הכל, את כל הבריות, את כל המעשים את כל היצור, את כל המון מעשי יוצר כל. האחדות נמצאת במצוות אהבת רעים ומתוכה יבוא לאהבת

עוד בעיתון

ניתן לעבור לכתבה הרצויה ע"י לחיצה על שמה.

תורת כהנים
ספר מיוחד מקדישה התורה לענין המקדש והקרבנות שחז"ל קראוהו "תורת כהנים"...
המשך בעמי 2

האם מותר להתייעץ עם אסטרולוגים?
לא רק אנשים רגילים שכמותנו מברכים זה את זה בברכת מזל טוב. גם לאה אמנו איחלה לעצמה...
המשך בעמי 3

שוויית חורף
האם צריכים אנו לדאוג ל'פנים חדשות' שיהיו בסעודה כדי שנוכל לברך 'שבע ברכות'?...
המשך בעמי 5

סיפור לשבת

רווח והצלה יעמוד ליהודים...
את הסיפור המופלא המובא כאן, סיפר יהודי, שלאחר מלחמת העולם השנייה ניהל מאפייה בניו יורק...

כך ניצל ה"חתם סופר" מגזר דין מות
ה"חתם סופר" פירש באופן נפלא את הפסוק (שמות לג, כג): "וראית את אחורי, ופני לא יראו"...
המשך בעמי 6

שביבים

- "תפילת א-ל מלא רחמים" שיוחדה לבלפור
- סעודת מלווה מלכה וסגולותיה
- "רב פורים" דוולוזיין
- ריקוד בסעודת פורים אצל הראי"ה קוק
- אדמו"ר הזקן מתנגד לחרם על הגר"א
- סעודתא דזעיר אנפין

המשך בעמי 8

השו"ת, אבל הנפרד אינו מבקש כי אם תאוותו וחפצו".

ועל הפסילה הוא כותב (פרק ד' אות ה') בהסבירו את הביטוי "בעלי תריסין" בדברי רבן גמליאל שכוונתו הייתה לתלמידי חכמים - ונשאלת השאלה מדוע מכל כלי הנשק של הלוחמים במלחמתה של תורה משתמש רבן גמליאל דווקא בביטוי "תריס" שהוא נשק הגנה? הראי"ה מסביר: במלחמתה של תורה שגם האוסרים כמתירים הם דברי אלוקים חיים - רק שכל אחד מחויב להחזיק בדעתו שהיא לפי דעתו מכוונת לאמיתה של הלכה ולעשות מעשה כמותה, על כן המלחמה הזו אינה כי אם מלחמת מגן, למצוא מעמד למעשה על פי דעתו אע"פ שגם דעת זולתו היא דעה שלימה וממקור קדוש היא נובעת, על כן נקראו תלמידי חכמים המתעסקים באלו הוויכוחים "בעלי תריסין", תופסי מגן. ואכן פסילת תלמידי חכמים זה את זה הייתה סיבת "שנאת חינם". בבית שני, כמו שכתב הנצי"ב שהיו "צדיקים וחסידים ועמלי תורה", חסרונם היה ש"לא היו ישרים בהליכות עולמים" וזה הביא אותם לשנאה, ומה היה הגורם לשנאה? "שחשדו את מי שראו שנוהג שלא כדעתם ביראת ה' שהוא צדוקי ואפיקורס". ובספרו "העמק דבר" (דברים ד' יד') כותב הנצי"ב: שבחורבן בית ראשון היו ראשי המחטיאים גדולי תורה, וכך גם בחורבן הבית השני היו עיקר המחטיאים את הרבים גדולי תורה, ומסיים שם הנצי"ב: "ועדיין הוא מרקד בינינו!". על כן הצלחת הנחלת מורשתו של הראי"ה ובנו הרצי"ה תהיה רק אם נדע לפעול בשילוב ידיים ואחדות למרות חילוקי הדעות כדי שיתקיים בנו "איש את רעהו יעזרו ולאחיו יאמר חזק".

תורת כהנים

/ הרב יעקב הלוי פילבר

ספר מיוחד מקדישה התורה לענין המקדש והקרבנות שחז"ל קראוהו "תורת כהנים", כמו שכתב הרמב"ן בהקדמתו לספר ויקרא: "והנה רוב הספר הזה בקרבנות, בתורת הקרבן והמקריבים ובמקום שיתקרב בו... ורוב פרשיות הספר הזה ידבר בהן עם הכהנים". ועם כל חשיבות עבודת המקדש, אין זה סוד שכיום בימינו רבים מעם ישראל, ובתוכם לא מעטים משלומי אמוני ישראל, שהמקדש והקרבנות, אינם בלשון המעטה, עומדים בראש סדר העדיפות שלהם, ועל התופעה הזו אמרו במדרש: "אני ישנה מן הקרבנות ולבי ער לקריאת שמע ותפילה, אני ישנה מבית המקדש ולבי ער לבתי כנסיות ובתי מדרשות" (שיהש"ר פרשה ה) בלשון הזה אפשר לומר על תקופתנו: "אני ישנה מהר הבית ולבי ער לכותל המערבי". מאידך אותם החוגים שהם כן ערים לענין הקרבנות והמקדש, הפועלים לזרז את הקמתו, גם הם צריכים לעיין בפעילותם האם אין הם מקדימים את המאוחר. לפי חז"ל הסדר הוא: "שלוש מצוות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ: להעמיד להם מלך, להכרית זרעו של עמלק ולבנות בית המקדש" (סנהדרין כ ב) ובזה הסדר דווקא, כמו שפירש רש"י (שם) בד"ה שלש מצוות: "נקט שלש הללו שהן תלויות זו בזו לעשותן כסדרן, בתחילה מלך, ואחריה עמלק ואחריה בית הבחירה". ויש הגיון בסדר הזה, קודם כל צריך העם להתבסס בארצו התבססות גשמית ורוחנית, שהמלך מסמל את הריבונות המלאה של העם בארצו. אחר ההתבססות יש לבער את הגורמים השליליים המאיימים על קיומו של ישראל, כמו עמלק שהוא סמל שנאת ישראל העולמית, ורק אחר שני אלו יבוא בנין בית המקדש, כמו שכתב הרמב"ם: "הכרתת זרע עמלק קודמת לבניין הבית שנאמר (שמואל ב, ז א-ב): 'ויהי כי ישב המלך בביתו וה' הניח לו מסביב מכל אויביו, ויאמר המלך אל נתן הנביא: ראה אנכי יושב בבית ארזים וארון האלקים יושב בתוך היריעה'.(הל' מלכים פ"א ה"ב) ואין זה אמור רק לגבי המקדש הראשון, אלא גם לגבי המקדש השלישי כמו שכתב הרמב"ם: "המלך המשיח עתיד לעמוד ולהחזיר מלכות בית דוד ליושנה הממשלה הראשונה, ובונה המקדש ומקבץ נידחי ישראל" (שם פי"א ה"א). כך שלא הפגנות או טקסים וריטואליים הם יקדמו את בנין המקדש, אלא יש צורך בתנאים קודמים שקבעה התורה, שבהעדרם אין ערך ומשמעות לבית המקדש.

במסכת שבת (לג ב) מובא: "בעוון שפיכות דמים בית המקדש חרב" ומסביר הראי"ה בספרו "עין איה" (שם) מדוע דווקא בגלל עוון שפיכות דמים נחרב המקדש. והסברו הוא: בית המקדש נועד לפעול לא רק על כנסת ישראל לבדה אלא על האומות כולן, כדברי שלמה (מלכים ב, ח מא): "גם אל הנוכרי אשר לא מעמך ישראל... ובא והתפלל אל הבית הזה". ומתי יוכל אור ה' להתפשט על האנושות כולה? רק כאשר המצב המוסרי של עם ישראל יעמוד על הגובה, כאשר עם ישראל יהיה אור לגויים. אבל כאשר ישראל שפלים בהתנהגותם המוסרית, ובמיוחד כאשר התדרדרו עד הדיוטא התחתונה של שפיכות דמים, במצב כזה של העם איזו בשורה יוכל בית המקדש להביא לעולם, מה יוכלו העמים ללמוד מאתנו כאשר הם רואים שהאור שבית המקדש צריך להאיר, אינו מצליח להשפיע אפילו במקומו, ואינו מאיר את החשכה אפילו בסביבתו הקרובה ביותר. מהי המסקנה שהאומות יסיקו מכך? שבית המקדש אין בכוחו לרפא אפילו את הנגע הגרוע ביותר שבין אדם לחברו, ואם כך הרי בית המקדש חסר לגבם כל תועלת ומשמעות.

על כן קודם שעם ישראל בא להשפיע על העמים האחרים בהקמת המקדש, צריך הוא לבנות תחילה את שלמותו בביתו פנימה, ורק בשלב הבא, לאחר שהעם בנה את עצמו יוכל לשלוח את קרני אורו דרך המקדש לחברה האנושית כולה, ככתוב: "לברית עם לאור גויים". וכבר ראינו שבעוון שנאת חנם נחרב המקדש השני, מכאן שהמצב החברתי של העם הוא הגורם המכריע בקיום המקדש, על כן כתשובת המשקל צריך לתת לתיקון החברותי מקום נכבד בבניינה הפנימי של האומה, ליחסי אדם לאדם ולסדר חברותי מתוקן. וכדברים הללו כתב הראי"ה בספרו "מוסר הקודש" (עמ' ר): "אי אפשר לצייר תכונה שלימה של עושר הדמיון כשהבערות שולטת והרשעה המעשית מתגברת" והוא מסיים שם: "רק בהתרוממות רוחנית ומעשית חשובה וקבועה אפשר להשיב את בנין בית המקדש למקומו".

האם מותר להתייעץ עם אסטרולוגים?

/ הרה"ג ש.ב.גנוט

בעקבות הספר החדש 'האיצטגנינות באספקלריית התורה'

לא רק אנשים רגילים שכמותנו מברכים זה את זה בברכת מזל טוב. גם לאה אמנו איחלה לעצמה ולבנה מזל טוב. "וַתֹּאמֶר לֵאָה בָּא גָּד וַתִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ גָּד", ופירש רש"י: "בא מזל טוב". האם לאה אמנו האמינה בכוחות המזלות?!

כשראשי ישיבות ותלמידי חכמים, אדמורי"ם וצדיקי עולם, מרביצי תורה ברבים, כבר מאות שנים, נוטלים את הכתובה בידיהם, ומכריזים את המילים: "בסימן טוב ובמזל טוב". כיצד אנו כופרים מחד בכח מערכת המזל, אך אנו, רבבות יהודים בכל הדורות, כותבים על שטר הכתובה שהנישאים זה עתה יזכו למזל טוב? ומדוע אנו מקפידים לכתוב בכל הזמנה לחתונה נוסח זה, של "בסימן טוב ובמזל טוב"?

"אֱלֹקינוּ וֵאלֹקֵי אֲבוֹתֵינוּ. בְּסִימָן טוֹב וּבְמַזָּל טוֹב הָחֵל עָלֵינוּ אֶת שֵׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה הַבָּאִים לְקִרָאתֵנוּ לְשָׁלוֹם. חֲשׁוּכִים מִכָּל חֵטְא וָפֶשַׁע. וּמְנֻקִּים מִכָּל עָוֹן וְאַשְׁמָה וָרֶשַׁע". כך מבקשים בהרבה מקהילות ישראל בסדר ערבית למוצאי שבת. "בסימן טוב ובמזל טוב"? אנחנו מאמינים בכוחות המזל?

השבוע יצא לאור ספרו של הרה"ג ר' אליעזר הכהן פישר שליט"א 'האיצטגנינות באספקלריית התורה". הספר בן כ-500 עמודים מסביר מהי בכלל חכמת האיצטגנינות, הנקראת בזמננו בשם אסטרולוגיה. האם זאת חכמה אמיתית או שטות קדומה של הגויים הקדמונים. האם אנחנו, כיהודים, צריכים להתייחס למזלות או שבאופן גורף "אין מזל לישראל"?

כולנו מכירים את הסיפור מהגמרא על רבי עקיבא ובתו. זהו הסיפור המדויק המובא בגמרא: החוזים בכוכבים אמרו לרבי עקיבא שביום שהיא תתחתן, יכיש אותה נחש ותמות. היה רבי עקיבא דואג מאוד מכך. בליל כלולותיה נעצה את הסיכה שלה בתוך הקיר ונכנסה הסיכה בעינו של הנחש בבוקר, כשהוציאה את הסיכה, נמשך הנחש המת עם הסיכה. שאל אותה אביה, רבי עקיבא, מה עשית -שזכית להינצל? אמרה לו, בערב בא עני וקרא בדלת. היו טרודים כולם בסעודת החתונה ואף אחד לא שמע אותו. באתי ולקחתי את המנה שנתת לי ונתתי לו. אמר לה אביה: מצוה עבדת. יצא רבי עקיבא ודרש "וצדקה תציל ממות" ולא רק ממיתה משונה אלא מהמיתה עצמה.

הגמרא מספרת עוד סיפורים על כך שחכמי המזלות אמרו שיקרו לאנשים אסונות כבדים, אך זכות המצוות והחסד שלהם הצילו אותם. הגמרא במסכת שבת מביאה שב'פנקסו של רבי יהושע בן לוי' מובא כיצד המזל יכול להשפיע על כל אדם, לפי יום לידתו. מי שנולד ביום ראשון יגדל כך וכך. מי שביום שני, יגדל לכך וכך, וכן הלאה, תיאור מפורט לכל ימי השבוע. נשים לב שחז"ל לא כפרו בדברי האיצטגנינים, חכמי המזלות. חז"ל לא התייחסו כקישקוש מוחלט לדברי האיצטגנינים, ורק אמרו שהמצוות והמעשים הטובים יכולים להציל את היהודי ממזל רע.

לדברי הרמב"ם, לא זאת בלבד שהאסטרולוגיה אסורה באיסור התורה של "לא תעוננו", אלא שכל חכמת האסטרולוגיה הינה שקר וכזב, תוהו והבל, ואין בה שום תועלת.

הרמב"ם שנה את משנתו זו במקומות רבים. בהלכות תשובה, הלכות עבודה זרה, וגם במכתב מרתק וארוך שכתב לחכמי העיר הצרפתית מארישלא.

הרמב"ם כותב שהוא למד בעיון ודקדוק רב את כל ספרי האסטרולוגיה שנכתבו בזמנו, ולדבריו, הכל שטויות והבלים. הוא ממשיך וזועק מרה על העניין, במילים הבאות: "דעו רבותי שכל אותם דברים של גזרת הכוכבים שהם אומרים יארע כך ולא יארע כך ומולדו של אדם ימשוך ויהיה כך ויארע לו כך ולא כך כל אותם הדברים אינם דברי חכמה כלל אלא טיפשות, וראיות ברורות יש לי שאין בהן דופי לבטל כל עיקרי אותם הדברים. ומעולם לא נתעסק בענין זה ולא חבר בו ספר אחד מחכמי יון שהם חכמים ודאי, ולא חברו אותם בחבוריהם. ולא עשו אותו הטעות שקראוהו חכמה כי אם חכמי הכשדים והכלדיים והמצריים והכנענים, וזו היתה אמונתם ודתם באותן הימים. אבל חכמי יון והם הפילוסופים שחברו בחכמות ונתעסקו בכל חכמה השתדלו בראיות ברורות לבטל כל דבריהם שרש וענף. וגם חכמי פרס הבינו שכל אותן החכמות שעשו הכשדיים והכלדיים והמצריים והכנענים הם שקר, ואל תדמו בנפשכם שאותם הדברים אין שום ראיה להם ולפיכך לא נאמין בהם, אלא ראיות ברורות ונכוחות שאין בהם דופי יש לי לבטל כל אותם דברים. ולא ידבק בהם כי אם פתי שיאמין לכל דבר או מי שירצה לרמות אחרים"...

ידוע שהרמב"ם סבר שחכמי הפילוסופיה היוונית היו האנשים החכמים בתבל, מלבד חכמי ישראל הקדושים, ומכיון שחכמי יוון לא כתבו שום ספר על האסטרולוגיה, אלא רק חכמי פרס ובבל, אז בהכרח שכל החכמה הזאת אינה אמינה... הרמב"ם ידע שחז"ל הזכירו רבות את חכמת האסטרולוגיה, אך הוא כותב שכל האיזכורים בש"ס בעד חכמת המזלות, לא נפסקו להלכה והם דעות יחידות ולא מקובלות.

האם הבחירה החופשית נוגדת את המזל הקבוע מראש?

הרמב"ם באגרתו לחכמי מרשיליא טוען שכל מושג הבחירה האישית בטוב וברע וציווי התורה להתרחק מהרע ולבחור בטוב, נוגד את חכמת האיצטגנינות. שהרי לא יתכן שכבר מראש נגזר על האדם, על ידי המזל שנקבע לו ברגע לידתו, מה יקרה לו בהמשך חייו ומה תהיה דרגתו הרוחנית בעתיד. הרמב"ם כותב ש"אל יעבור במחשבתך שהקב"ה גוזר על האדם מתחלת ברייתו להיות צדיק או

רשע. אין הדבר כן, אלא כל אדם ראוי לו להיות צדיק כמשה רבינו או רשע כירבעם או חכם או סכל או רחמן או אכזרי או קמצן או נדיב, וכן שאר כל הדעות, ואין לו מי שיכפהו ולא גוזר עליו ולא מי שמושכו לאחד משני הדרכים, אלא הוא מעצמו ומדעתו נוטה לאי זו דרך שירצה ואין הבורא גוזר על האדם להיות טוב ולא להיות רע, וכיון שכן הוא, נמצא שזה החוטא הוא הפסיד את עצמו". הראב"ד חלק על הרמב"ם והבסיס למחלוקתם היתה קיימת כבר בתקופה קדומה יותר, תקופת הגאונים.

השואל בתשובת הגאונים שאל שהנה אף אם אין מזל לישראל, אך הרי כולם מודים שהמזל שולט וקובע באומות העולם, ואם כן כיצד הצטוו בני נח על הגזל, העריות ושפיכות הדמים, הרי אם מזל יום או מזל שעה גרם לו שיהיה גנב או שופך דמים, אם כן כיצד ניתן לבוא אל האדם בטענה על מעשיו הרעים והרי מזלו הקבוע מראש הוא זה שגרם לו לעשות את מעשיו הרעים, כפי שגרם לו לעשות מעשים טובים. הגאון משיב לו בהרחבה על שאלתו ומבהיר שישנם שני סוגים במאמיני חכמת האיצטגנינות. ישנם הסבורים שהמזלות קובעים את כל מהלכי העולם והאדם, והאדם נע במהלך חייו במסלול קבוע ומתכונן מראש לפי גזירת הכוכבים, וכל מעשה, דיבור ומחשבה שלו נגזר עליו בגזירת הכוכבים, ואין ביכולתו לשנות, להוסיף ולגרוע מאת אשר נגזר עליו מאומה. הלך מחשבה זה, קובע הגאון, מנוגד בתכלית לתורתינו הקדושה ועוקר הוא לחלוטין את יסוד הבחירה החופשית, הנתונה בידי כל אדם, לבחור בטוב או ברע.

ככל הנראה התפשטה בדורו של הרמב"ם בין חכמי חכמת האסטרולוגיה ההנחה שהמזלות קובעים את כל מהלכי האדם, שנע במהלך חייו במסלול קבוע ומתכונן מראש לפי גזירת הכוכבים, וכל מעשיו, דיבוריו ומחשבותיו נגזרים עליו בגזירת הכוכבים, ואין ביכולתו לשנות, להוסיף ולגרוע מאת אשר נגזר עליו מאומה. הלך מחשבה זה, קובע הרמב"ם, מנוגד בתכלית לתורתינו הקדושה ועוקר הוא לחלוטין את יסוד הבחירה החופשית, הנתונה בידי כל אדם, לבחור בטוב או ברע.

ואולם ישנה גישה נוספת להבנת כח המזל, וכפי שהציגה הגאון ז"ל בתשובות הגאונים, לפיה המזל יכול לקבוע נטייה מסוימת בטבע האדם ולנטותו לתאווה או מידה מסוימת, יותר או פחות מיתר בני האדם. אך ביכולת האדם, בעל הבחירה, לכוף את נטייתו הטבעית, הבאה לו מכח מזלו, ולשנותה כרצונו.

אברהם אבינו היה... חוזה בכוכבים

לעומת דעת הרמב"ם, המכנה את חכמת האיצטגנינות כהבל-הבלים, את מאמיניה כ'פתי מאמין לכל דבר' ואת דברי חז"ל בענין כ'דעת יחיד', הרי שדברי חז"ל הקדושים במקומות רבים מוכיחים שרבותינו התייחסו בכובד ראש ובמשנה חשיבות לדברי האסטרולוגים, והקדמונים וגאוני הדורות סברו שיש להעניק לחכמה זו משקל רב, לייקרה ואף לחשוש ברצינות לדברי חכמיה, החוזים בכוכבים, וכך גם פסק הרמ"א (יו"ד רפב) להלכה ולמעשה.

הרמב"ן והנמוקי יוסף חלקו על דברי הרמב"ם והוכיחו שחזיון הכוכבים והמזלות הינה חכמה גדולה ונכונה וגזירה שגזר הקב"ה להנהיג את עולמו כך. ואמנם לעיתים עושה הקב"ה ניסים ומבטל מיראיו את אשר נגזר עליהם מגזירת הכוכבים, וביכולת האדם לבטל את אשר נגזר עליו בגזירת המזל, על ידי תפילה, צדקה או מצוה. ואמנם אין לדרוש ולחקור אחר דברי החוזים בכוכבים. אלא יתלה האדם עצמו בהקב"ה, שיצילו מכל פגע רע. אך אין מניעה לשמוע לדבריהם ולא לנהוג בדברים שיודע הוא שהם כנגד המזל. הרמב"ן כתב שמכל דברי חז"ל מוכח שחכמינו העניקו משקל רב לחכמת האיצטגנינות. ואכן, חכמינו ז"ל התייחסו באין ספור מקומות לחכמת המזלות.

חכמינו אמרו (במסכת מועד קטן) ששלושת הדברים החשובים לאדם ביותר בעולם החומרי, בנים, חיים ומזונות, אינם תלויים בזכויותיו של האדם, אלא במזלו. שהרי רבה ורב חסדא היו שניהם חכמים וצדיקים באותה המידה, וראיה לכך שכל אחד משניהם יכול היה להוריד גשמים בכח תפילתו, ובכל זאת היו הבדלים ביניהם בענינים אלו. רבה חי 92 שנה ואילו רבה חי רק 40 שנה. בביתו של רב חסדא נערכו 60 שמחות על 60 חופות שהעמידו בניו ובנותיו, נכדיו ונכדותיו, ואילו בביתו של רבה היו 60 אבילויות ומכאובים. בביתו של רב חסדא היה שפע כלכלי גדול, עד שאפילו הגישו בפני הכלבים לחם סולת משובח, אך הכלבים, מרוב שהיו שבעים ומדושנים, לא ניגשו לאוכלו. ואילו בביתו של רבה לא הגישו לפני בני המשפחה אף לחם שעורים זול ופשוט, מרוב עניותם.

הגמרא בשבת (קנו, א-ב) אומרת ש"רב סבר שאין מזל לישראל. ומניין שאין מזל לישראל? שנאמר (בראשית טו) ויוצא אתו החוצה. אמר אברהם לפני הקדוש ברוך הוא: רבונו של עולם בן ביתי יורש אתי, אמר לו לאו כי אם אשר יצא ממעיך. אמר לפניו רבונו של עולם נסתכלתי באיצטגנינות שלי (ופירש רש"י: איצטגנינות - חכמת המזלות) ואיני ראוי להוליד בן". אמר לו הקב"ה: "צא מאיצטגנינות שלך, שאין מזל לישראל". ועוד דבר מדהים: הגמרא בבבא בתרא (טז, ב) ובעוד מקומות אומרת שאברהם אבינו בעצמו היה חוזה בכוכבים גדול וכל מלכי העולם היו מגיעים אליו, כדי להתייעץ איתו על חכמת הכוכבים והמזלות.

החכם רבי אברהם בן רבי חייא הנשיא הוכיח מדברי חז"ל אלו שאברהם אבינו עסק בחכמה זו, והיא חכמה אמיתית ושאין בעיסוק בה איסור, שהרי התורה מעידה על אברהם אבינו (בראשית כו, ה) "עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמרתי מצוותי חוקותי ותורתי", וחז"ל אמרו שאברהם אבינו הכיר את כבוד קונו בהיותו בן שלש שנים ובכל זאת עסק באיצטגנינות בשעה שהתורה העידה בו ששמר את מצוות ה'. וכותב הראב"ח: "ומכאן נאמר על חכמת מהלכות הכוכבים שאין בה שום אשמה, ונאמר על דברי הכלדיים, אם הם דומים לדברי חכמת הכוכבים, שאין בה שום אשמה מן הצד אשר הם דומים בה אליה... ונראה עוד ממנו שחכמת מהלכות הכוכבים חכמת אמת היא וראוי להחזיק בה וללמוד אותה, מפני שהקב"ה אמר לאברהם אבינו "צא מאיצטגננינות שלך, שאין מזל לישראל", ולא אמר "צא מאיצטגנינות מפני שאינה חכמה ולא ראויתיה אמת ולא ראויה ללמוד אותה".

לא ללכת לאסטרולוגים, אך לחשוש לדבריהם

כתב הטור (יו"ד סי' קעט): "המחשב השעות והעתים לומר יום פלוני ושעה פלוני יפה לצאת, כתב הרמב"ם מעונן כגון אלו שאומרים באיצטגנינות יום פלוני טוב יום פלוני ראוי לעשות בו מלאכה פלונית חדש פלונית או שעה פלונית רעה לדבר פלוני, ואסור לעונן, אף על פי שלא עושה מעשה אלא שהודיע אותן הכזבים שהסכלים מדמין שהם דברי אמת, וכל העושה מעשה

מפני האצטגנינות וכיון מלאכתו או הליכתו באותו העת שקבעו חוברי שמים, הרי זה לוקה". הטור לא הזכיר את דעת החולקים והביא רק את דעת הרמב"ם ופסק כמותו. לעומת זאת, הבית יוסף הביא את דעת הרמב"ן והנמוקי יוסף, החולקים על דעת הרמב"ם.

השולחן ערוך (יו"ד קעט, א) פסק: "אין שואלים בחוזים בכוכבים ולא בגורלות". וכתב הרמ"א: "משום שנאמר תמים תהיה עם ה' אלהיך (ב"י בשם תוספות דע"פ ובשם ספרי). וכ"ש דאסור לשאול בקוסמים ומנחשים ומכשפים". וכתב הרמ"א: "במה שאדם יודע שהוא כנגד המזל, לא יעשה ולא יסמוך על הנס, אלא שאין לחקור אחר זה משום תמים תהיה". הרי שהרמ"א פסק להלכה כדעת הרמב"ן, שכאשר האדם יודע על עניני המזלות, לא יפעל כנגד הנראה ממהלכיהם ולא יסמוך על הנס. אך אין לחקור לכתחילה מדעת עצמו אחר מהלכי הכוכבים והמזלות.

אין לי מזל טוב. איך אשנה אותו?

ישנם הרבה יהודים שהם מרגישים ש"אין להם מזל טוב". המציאות, כך לפחות לפי תחושתם האישית, מוכיחה להם שמזלם אינו טוב והם רוצים לשנותו, אך הם אינם יודעים כיצד לעשות זאת. איך בדיוק משנים את המזל לטובה?

חז"ל כבר אמרו שאין מזל לישראל ושבכח היהודי,שנשמתו חצובה תחת כסא הכבוד, לשנות את מזלו לטובה או לרעה, לפי מעשיו והתנהגותו. הזוהר הקדוש כותב שהמזל שולט רק על עמי הארצות, אך העוסק בכל כוחו בעסק התורה- אין המזל שולט עליו. לדברי הזוה"ק, מזל בני חיי ומזוני שלט על ישראל רק קודם מתן תורה, אך לאחר קבלת התורה, זוכים עוסקיה ועמליה להתעלות מעל מערכת המזל. אם כך, אם אנו רוצים לשנות את המזל לטובה, עלינו פשוט להיות שקועים בעסק התורה הקדושה...

הקדמונים הסבירו לנו שבכח הציבור היהודי לשנות את המזל. כאשר האדם הוא כמו קנה אחד, יכול המזל לגבור עליו. אך כשכל הקנים הדקים והחלושים מצטרפים יחד לחבילת קנים גדולה, איתנה וחזקה, יכולים הם, בכח הכלל, לשנות את מזל היחיד למזל הציבור ולהביא לו ברכה ושפע. כשהיהודי חי לעצמו, יכול המזל הרע להרע את חייו. אך כשהיהודי אינו פורש מדרכי הציבור ומשתתף עם הציבור בשמחתו ובעצבונו, במעשיו ובהליכותיו, מתפלל תפילה בציבור ודואג לשלום כל אחד ואחד מהציבור- זוכה הוא למזל הציבור כולו!

לדעת רבי אשר מלוניל לאדם ישנו מזל בסיסי והמצוות והזכויות יכולים להוסיף או לגרע ממזלו. הקדמונים כתבו שצדיק עם מזל רע יכול למות בגזירת ראש השנה עם מעט עוונות, ורשע עם מזל טוב יכול לחיות עם מעט מצוות. רבנו בחיי כותב שכוונת חז"ל שבני חיי ומזוני תלויים במזל היא שניתן לבטל את השפעת המזל על ידי זכויות, אך בשלש דברים אלו צריכים לצרף גם תפילה וצעקה. הקדמונים כתבו ששינוי המזל נעשה ע"י כח התפילה והתעוררות רחמי שמים, ולמרות המזל, ברכת ה' תסייע לנו.

הגר"א ז"ל מוילנא כתב שההולך בטוב ועושה רצון ה'- זוכה לקבל שפע מהקב"ה אף מעל המזל, ומקיימי המצוות מתעלים גם מעל מזל בני חיי ומזוני . גם שינוי המקום, כך לימדונו חז"ל, יכול לשנות את המזל ולקרוע גזר דין. ומנגד, העתקת מקום המגורים לאדם שמזלו טוב- עלולה לגרום לו לשינוי מזלו לרעה. חז"ל הקדושים בבבלי ובירושלמי הורונו ששינוי השם משנה מזל וכתב המהר"ל ששינוי השם מועיל אף ללא חטא ותשובה.

גם כשהמזל אינו טוב, נוכל לשנותו ברצות היט"ש במספר דרכים ואופנים, ולא נישאר שרויים תחת השפעת מערכת המזל, כי בידינו הדבר. חז"ל אמרו ש'אין מזל לישראל' ושעם ישראל נמצאים מעל המזל, כאשר הקב"ה ב"ה משגיח בעצמו, ללא עולמות אמצעיים, על נבחריו, בני אברהם יצחק ויעקב. כדי לזכות לכך, עלינו להתעלות בתורה ומצוותיה ולהיות אנשי סגולה מורמים.

שו"ת חורף הרב שבתי יגל / הכולל הקהילתי רעננה

שאלת יוסף אלימלך שווינגר / ירושלים: אנו מתכננים בביתנו סעודת פורים ביחד עם 'שבע ברכות' לחתן וכלה שמתחתנים אי"ה כמה ימים לפני פורים. שאלתנו היא, האם צריכים אנו לדאוג ל'פנים חדשות' שיהיו בסעודה כדי שנוכל לברך 'שבע ברכות'? או שכשם שבשבת וחג לא צריך פנים חדשות כך הדין גם בפורים?

תשובה: הנה אכן דנו בזה הפוסקים ומצאנו דעות חלוקות האם 'פורים' נחשב ל'פנים חדשות' אם לאו ועיין בהערה[א], אמנם לענ"ד נראה להכריע שאכן פורים נחשב לפנים חדשות ואבאר טעמי.

הנה נחלקו הרמב"ם[ב] והרא"ש[ג] האם מי שהגיע מאוחר לחתונה ולא שמע את הברכות מתחת לחופה האם הוא יכול להיחשב פנים חדשות, שמצד אחד הוא כן השתתף בחתונה והוא לא ממש חדש בשמחה הזו, אבל מצד שני הוא לא היה בחופה ולא שמע את השבע ברכות, שלדעת הרמב"ם הוא נחשב פנים חדשות ולדעת הרא"ש אין הוא נחשב פנים חדשות.

וב'קהילות יעקב'[ד] ביאר שנחלקו הפוסקים הנ"ל, האם החיוב לברך שבע ברכות כשיש פנים חדשות, זה בגלל הפנים החדשות שעדיין לא שמעו ברכות על הנישואין של חתן וכלה אלו, או שהפנים חדשות תפקידם להרבות שמחה בסעודה, ואחר שהתרבתה השמחה ממילא כל השותפים בסעודה מחויבים לברך שבע ברכות, כי זו סעודת חתן וכלה שיש בה שמחה חדשה.

הרמב"ם סבר שהחיוב לברך שבע ברכות בסעודה שיש בה פנים חדשות נובע מחמת הפנים החדשות שעדיין לא שמעו את הברכות על חתן וכלה אלו, ולכן גם מי שהשתתף בחתונה אך לא היה בשעת הברכות, נחשב לפנים חדשות, ואילו הרא"ש סבר שתפקידם של הפנים החדשות הוא להרבות שמחה בסעודה ומאחר שכבר השתתפו בשמחת החתונה ממילא לא מתרבה השמחה בעבורם שאין בהם חידוש.

והוכיח הקהילות יעקב כדעת הרא"ש, שהרי מבואר בראשונים במסכת כתובות[ה] שבשבת שבע ברכות (ואצל עדות המזרח היא

נקראת 'שבת חתן') אין צורך בפנים חדשות כי השבת עצמה נחשבת כפנים חדשות, וכן יום טוב ראשון ויום טוב שני (לבני חו"ל) נחשבים פנים חדשות, ואילו היינו אומרים שהחיוב לברך שבע ברכות בסעודה שיש בה פנים חדשות הוא בגלל הפנים החדשות שעדיין לא שמעו את הברכות, וכי 'שבת' ו'יום טוב' הם בני חיובא במצוות ובברכות? ועל כורחך לומר שהפנים חדשות זה להרבות שמחה בסעודה, ומשום כך השבת ויום טוב נחשבים כפנים חדשות.

ולפי זה מדויק מדוע ברמב"ם לא מובא דין זה ששבת ויום טוב נחשבים פנים חדשות, שהרמב"ם הולך לשיטתו, וכמבואר, והמנהג הלכה למעשה בעניין זה שאכן שבת ויום טוב נחשבים לפנים חדשות.

והנה יש דעות בהלכה[ו] האם 'סעודה שלישית' בשבת נחשבת כ'פנים חדשות' והטעם שיש לחלק בין סעודה זו לסעודה ראשונה ושנייה, היא משום שעל פי ההלכה סעודה זו יש לה פחות חשיבות, והראיה היא שיש דעות שאפשר לקיימה גם ללא פת, וכן משום שאין דרך להרבות בה במנות כמו בסעודה ראשונה ושנייה.

אמנם באשר לסעודת פורים מאחר ובוודאי יש ריבוי מנות בסעודת הפורים ויש שמחה יתירה, אם כן גם אם נאמר שאין חובה לאכול בה פת[ז], מכל מקום אין הפת 'סיבה' אלא 'סימן', ולכן נראה לענ"ד שסעודת פורים המשולבת עם סעודה לכבוד החתן והכלה אפשר לברך בה שבע ברכות גם ללא 'פנים חדשות'[ח].

ובחקירה זו יש לבאר הרבה ספקות ומחלוקות שיש בעניין 'פנים חדשות' ואין כאן מקום להאריך ועוד חזון למועד בעז"ה.

א - הנה הבאר היטב בשו"ע אה"ע סימן ס"ב ס"ק י' כתב: וצ"ע אם פורים נחשב פנים חדשות וציין כמקור את הכנסת הגדולה, ובספר ילקוט יוסף, נישואין, פרק י"ז סעיף כ"ז פסק שפורים אינו נחשב פנים חדשות (ובהערה שם כתב שהכנסת הגדולה כתב דצ"ע בזה, אולם על אף שכך העתיק הבאר היטב מ"מ הכנסת הגדולה עצמו לא כתב כך אלא כתב לעיין בספר שאינו תח"י) וכתב (בהערה) שכן דעת מרן הרב עובדיה יוסף זצ"ל, והטעם משום שמעיקר ההלכה שסעודת פורים אינה צריכה פת (ומשום כך יש דעות שאף סעודה שלישית אינה נחשבת לפנים חדשות וכדלקמן) אולם מצינו כמה וכמה פוסקים הנוקטים שפורים כן נחשב פנים חדשות ועל פיהם פסק בספר שובע שמחות פרק א' סעיף י"ג שסעודת הפורים נחשבת כפנים חדשות עיין שם.

ב - הלכות ברכות פרק ב' הלכה ה'.

ג - מסכת כתובות פרק א' סימן י"ג.

ד - כתובות סימן ו'.

ה - רא"ש שם, ותוס' ז: ד"ה 'והוא שבאו'.

ו - עיין רמ"א ד סימן ס"ב סעיף ח' ובנו"כ שם ובב"ח על הטור.

ז - עיין לעיל הערה א' שזו אחת הסיבות למה סעודת פורים אינה צריכה פת אינה פסוקה כלל ועיקר, עיין במנחת אשר על המועדים (חנוכה פורים צומות)

ח - ובספר שובע שמחות שם פסק שאפשר לברך פנים חדשות רק אם מברכים ברכת המזון לפני השקיעה, דלאחר השקיעה כבר אין 'פנים חדשות', ולא הולכים אחרת תחילת הסעודה לעניין זה, אמנם לענ"ד יש לעיין בזה שאף שלא הולכים אחר תחילת הסעודה בעניין שבע ברכות זה לעניין סעודה שנמשכה לאחר השקיעה ביום השביעי, אבל לעניינו ס"ס התרבתה השמחה, והן אמנם בר"ן לכתובות ב: מדפי הר"ף מבואר שהפנים חדשות צריכים להיות נוכחים בזמן הברכות, אבל בכה"ג סעודה זו היא עדיין סעודת פורים, ובהרבה מקומות נהגו בדווקא להמשיך סעודה זו לאחר צאת הכוכבים, ובלא"ה יש הנוקטים שאין הפנים חדשות צריכים להיות נוכחים בזמן הברכות (לרמב"ם לעיל מובן למה צריך שהפנים חדשות יהיו נוכחים בעת הברכות כי כל הברכה היא עבורם, משא"כ לרא"ש) ולכן לענ"ד יש לצדד לומר שגם אם הסעודה נמשכת לאחר צאת הכוכבים אפשר לברך ז' ברכות, ולמעשה צ"ע.

סיפור לשבת

רווח והצלה יעמוד ליהודים...

את הסיפור המופלא המובא כאן, סיפר יהודי, שלאחר מלחמת העולם השנייה ניהל מאפייה בניו יורק.

"היו אלו ימי השואה הנוראה, כאשר מכל משפחתי העניפה נותרנו רק אני ואחותי הקטנה לפליטה, בין חומות הגטו הגבוהות. כל שאר בני המשפחה, כבר נלקחו למחנות ההשמדה... מטבע הדברים, חשתי אחריות כבדה כלפי אחותי הקטנה, והגם שבעצמי הייתי נער קטן, הרגשתי שאני מחוייב לה כמו אב. "בכל יום, לפני יציאתי לעבודה, הייתי מזהיר את אחותי לשמור על עצמה ועל חייה. ובאחד הימים לא הועילו אזהרותיי. כאשר חזרתי הביתה, לא מצאתי את אחותי. השכנים בישרו לי שלפני זמן קצר ביקרו קציני הגסטפאו הארורים, ולקח את אחותך אל המפקדה. חשתי כאילו עולמי חרב עלי. זעם אדיר הציף את כולי, 'האם גם את אחותי הקטנה והיחידה תבקשו ליטול, זדים ארורים שכמוכם?!, זעקתי בליבי. רגלי דהרו היישר אל לוע הארי הפעור אל תוך בנין מפקדת האס.אס. "תחזירו לי את אחותי! תחזירו לי את אחותי! צרחתי כמשוגע, וזעקותי הרעידו את אמות הסיפים. "הסתכנתי בסכנת נפשות וודאית, שהרי בכל רגע היה עלול אחד הנאצים לירות בראשי ולשלחני מהעולם. אך באותה שעה לא חשבתי על שום דבר. רציתי רק לראות את אחותי בחיים. "למרבה הפלא, הנאצים הארורים דווקא השתעשעו מהעובדה שילד יהודי צורח ומתחנן, והם עמדו מהצד ונתנו פיהם בצחוק לעגני, אך לפתע נדם הכל. מהמדרגות ירד קצין נאצי בכיר, עטור דרגות ומדליות, ומגפיו נקשו בחוזקה על לוחות העץ. 'מיהו זה שצורח כך? זעם. החיילים הנאצים הסבירו במבוכה, 'יש כאן איזה יהודון, שמחפש את אחותו הקטנה'. עיניו של הקצין נצצו ברשעות, חיוך שטני עלה על פניו. הוא התקרב אלי, הצמיד פני לפניו, וסינן בקול אכזר: 'זיד, את אחותך תראה בחיים, כשיצמחו לך שערות על כף ידך..." "דפיקות ליבי הואצו, ובאומץ פתחתי את ידי לרווחה - והצגתי אותה מול פניו של הנאצי. כף היד הייתה מכוסה שערות... זעקת אימים נפלטה מפי הקצין, צווחה נוראה ממש. 'הו, בן השטן, בן בריתו של השטן, קח את אחותך ותסתלק מכאן מיד! מיד!, והחיילים הנאצים מיהרו לפתוח דלת צדדית, ולהוציא משם את אחותי המבוהלת היישר אלי. "כמובן, נמלטנו משם כל עוד נפשנו בנו, ותוך רגעים ספורים כבר מצאנו את עצמנו בין בתי הגטו. בחסדי שמים שרדנו את המלחמה, ולאחריה הגענו אל ארצות הברית". "ושמא תשאלו", היה אותו יהודי משלים את סיפורו, הכיצד צמחו לי שערות על כף הידי? ובכן, זהו סיפור השגחה מופלא ביותר. שנים קודם המלחמה,

המשך בעמוד הבא...

בהיותי ילד קטן ממש, נכוויתי בכף ידי כוויה חמורה. הורי לקחוני אל הרופא, ונאלצתי לעבור ניתוח השתלת עור. אלא שהעור שהושתל בכף ידי נלקח ממקום שצומחות בו שערות בגופי. וכאשר התאחה העור במקומו החדש, המשיכו לצמוח בו שערות. במשך שנים הציק לי הדבר, לא חשתי בנוח עם העובדה שאני היחיד בעולם, אולי, שמגדל שערות בכף ידו... אך באותם רגעים כשעמדתי לבדי מול החיה הנאצית הבנתי הכל. הבנתי שריבון העולם הקדים לי רפואה למכה, וטמן את הצלת חייה של אחותי הקטנה בכף ידי השעירה.

כך ניצל ה"חתם סופר" מגזר דין מות

ה"חתם סופר" פירש באופן נפלא את הפסוק (שמות לג, כג): "וראית את אחורי, ופני לא יראו", על פי היסוד האמור: את הנהגתו של הבורא יתברך, אי אפשר להבין, אלא לאחר שהיא מונהגת בעולם. בדיעבד, לאחר מעשה, אנו מסוגלים להבין לעיתים, מדוע עשה ה' כך או כך. לאחר שהדברים מתגלגלים, פתאום מבינים אנו מה הייתה כוונת הקב"ה מעיקרא. אך מלכתחילה קשה ואף בלתי אפשרי להבין את רצונו יתברך. וזהו שנאמר: "וראית את אחורי, ופני לא יראו". כלומר, את הנהגתו אפשר להבין לאחר שהיא נעשית, ולא לפני כן. את פירושו זה פירש ה"חתם סופר" בעקבות מעשה שאירע עמו בשנת תקס"ט, עת היה נתון בסכנה גדולה, ונחלץ ממנה בדרך השגחה פרטית ממש. היו אלו ימי מלחמה סוערים, צרפת ואוסטריה נלחמו ביניהן, ודם רב נשפך משני הצדדים. ערים ומחוזות הושמו במצור, והאווירה הייתה קשה וטעונה.

גם העיר פרשבורג, בה כיהן ה"חתם סופר" הייתה נתונה במצור. ומספר יהודים נועזים, מצאו דרך להפיק רווחים דווקא מהמלחמה. הם סיכנו את עצמם וקנו מהכפריים שבסביבה כלי נשק שנאספו כשלל משדות המערכה, ואת הנשק היו שולחים למקום מושבו של קיסר אוסטריה, תמורת תשלום הגון. באחד הימים פרץ ויכוח בין השותפים בעת חלוקת הרווחים, ולא הגיעו המתדיינים לכלל עמק השווה. גמרו אומר ועלו אל בית הדין של קהילת פרשבורג, ושם הכריעו הדיינים לטובת אחד הצדדים. הכל יכול היה להסתיים כאן, אלא שאותו זוכה החליט לאשר את פסק הדין גם בערכאות הנכרים שבעיר. הוגש הדבר לפני השופטים, והללו זעמו. מכירת הנשק למקום הנתון בשליטת האויב, נאסרה באיסור חמור לפי חוקיהם, והם מיהרו להודיע על כך לשלטונות הצרפתיים ששלטו בעיר. בית הדין הצבאי התכנס, והוכרע כי ה"חתם סופר", רבה של העיר שבית הדין פועל מכוחו, הוא האחראי על מכירת הנשק לידי האויב. סכנה גדולה ריחפה על ראשו החת"ס, והוא עצמו סבר לברוח מהעיר. אלא שנכבדי הקהילה חשבו אחרת. הם האמינו שהקב"ה יחלץ את רבם בלא פגע, ולטובת הענין השתדלו ואספו סכום כסף עצום. הגיע ובא מועד המשפט, והחת"ס התייצב באולם בית הדין הצבאי, אימה וחרדה נפלה עליו, השופטים הצבאיים ישבו בחצי גורן, לבושים במדיהם עטורי הדרגות, פניהם נוקשות וחתומות, וחרבותיהם שלופות בידיהם. החרדה ניכרה על פני החת"ס, והשופט הראשי קצין בדרגת גנרל, מיהר להרגיע אותו. הוא הסביר לו בנועם, כי אין לו כל סיבה לפחד, וכי שליפת החרב הינה נוהג מקובל, שנועד להרתיע הנשפטים מלומר שקר. הגנרל ציווה על הנוכחים להשיב חרבותיהם לנדנן, ולאחר מכן זימן את החת"ס לטעון להגנתו. דברי החת"ס נאמרו בטוב טעם ודעת. הם התקבלו על ליבם של השופטים, והם זיכו אותו מכל אשמה. אך בזאת לא תם העניין. עם סיום המשפט הסתגרו הגנרל והחת"ס בחדר צדדי לשעה ארוכה, ויהי הדבר לפלא. את הסוד גילה החת"ס אח"כ למקורביו ולתלמידיו. נער הייתי כאשר למדתי במינץ. שקדתי על דלתי התורה, וכל מחסורי היה על צווארו של אחד הגבירים, אשר בביתו גם התאכסנתי. כאשר כבשו חייליו של נפוליאון את העיר, התפזרו בין בתי העיר, והפילו עצמם וצרכיהם על התושבים. גם בביתו של אותו גביר, אצלו התאכסנתי, השתכנו כמה חיילים, אחד מהם קצין צעיר ומוכשר, החליט להפוך אותי למשרתו האישי. הוא הטיל עלי משימות בהברשת מדיו, צחצוח נעליו ועוד, ובתמורה הבטיח 'ללמד אותי דברים חשובים'. באותם ימים לא היה הדבר לרוחי כלל ועיקר. מה פתאום שאהפוך למשרתו של איזה ערל?! ומה עם ביטול תורה?! אך לא הייתה לי ברירה. הקצין הצעיר חיבב אותי ולא היה מוכן לוותר על שרותי. יודעים אתם מיהו אותו קצין צעיר? שאל החת"ס, זהו הגנרל שניהל את משפטי כשופט הראשי. בשיחתנו לאחר מכן, הוא הסביר לי כי זיהה אותי מיד עם כניסתי לאולם הדיונים, ומתוך חיבתו אלי הטה לי חסד וזיכני בדין. ועל כך נאמר בכתוב 'וראית את אחורי, ופני לא יראו', הסביר החת"ס כיום לאחר שנים רבות, מבין אני במבט לאחור את הנהגתו ית'. הנהגה שאותה לא יכולתי להבין אז. ולכך כיוון דוד המלך (תהילים י"ט י) 'משפטי ה' אמת צדקו יחדיו', ביאר החת"ס את הצדק והיושר שבמשפט הקשה כביכול שעושה הקב"ה, ניתן לראות כחלוף זמן, כאשר מאורע נוסף צץ פתאום. אז כאשר שני המשפטים ניכרים, מתגלה הצדק והיושר שבמשפטי ה', צדקו המשפטים - כשהם יחדיו".

(דרך עץ החיים / מאוסף הסיפורים של יו"ר עזר מציון, הרב חנניה צ'ולק שליט"א.)

שביבים / שאול שיף

"תפילת א-ל מלא רחמים" שיוחדה לבלפור*

את התפילה הזאת חיבר מרן הראי"ה קוק זצ"ל לפטירתו (י"א אדר) של השר הלורד ארטור ג'יימס בלפור:

אל מלא רחמים שוכן במרומים / המצא מנוחה נכונה ואורה / וחדוות נצח לנשמת האדם הגדול והנשגב / צבי תפארת ברואי צלמיך, החסיד והישר השר הגדול ארטור דז'יימס לורד בלפור, שהלך לעולמו, / בעבור רוחו הנאמנה לבית ישראל/ונחלת קודשו, לכן בעל הרחמים יסתירהו בסתר כנפיו לעולמים / ויצרור בצרור החיים את נשמתו וזכרו יהיה ברוך לעולמים / וינוח בשלום על משכבו / ונאמר אמן.

*הועברה למלך בריטניה ע"י הרב. פורסם ב"מגד ירחים".

סעודת מלווה מלכה וסגולותיה

א) הרי"צ גאות (הל' הבדלה) כתב: סעודה זו מסוגלת לפרנסה.

ב) ב"כף החיים" (ס"ש, סק"ד) (מובא בשם ספר "אורחות יושר" פ"י. דף קנה.): יש בסעודה רביעית סגולה לרפואה שלימה. ובדרך סמלית, הדוחק עצמו לאכול סעודה רביעית אף שאינו כה רעב - הרי הוא ממיר בזה את אכילת ושתיית סמי הרפואה המרים. וכך מבואר בגמ' (שבת קיט:) "חמין במוצאי שבת - מלוגמא", כלומר רפואה.

ג) סעודה רביעית מסוגלת להציל האדם מחיבוט הקבר (עבודת הקודש קסד. אספרה במאמרים).

ד) סגולה לנשים שלא יתקשו בלידתן, שיאכלו בכל מוצאי שבת סעודת מלווה מלכה, ויאמרו לשם מצות סעודת מלווה מלכה, ועי"ז ילדו בנקל (רבי אלימלך מלזיענסק) (דרך עץ החיים).

ה) הגמ' בשבת (דף קי"ט:) אומרת: לעולם יסדר אדם שלחנו בערב שבת, אע"פ שאינו צריך אלא לכזית, לעולם יסדר אדם שולחנו במוצאי שבת אע"פ שאינו צריך אלא לכזית. רבנו ירוחם כתב (אדם נתיב י"ב): חייב אדם לקבוע סעודתו במוצאי שבת. והשו"ע (ס'"ש) כתב: לעולם יסדר אדם שולחנו במוצאי שבת כדי ללוות את השבת, אפילו אינו צריך אלא כזית.

אמנם הריטב"א כתב: דמצוות סעודה רביעית אינה בגדר חיוב גמור. וכך פסק ה"משנה ברורה" (שם סק"ב) דכאשר אין ביד האדם לקיים כדבעי את הארבע הסעודות, מוטב שייטיב את ליבו בג' הראשונות, ולא בסעודה רביעית.

(מתוך הגיליון השבועי של מוסדות עטרת יהודא / ראזלא)

"רב פורים" דוולוז'ין

בספר 'פתגמים מחוכמים ושיחתן של תלמידי חכמים', מאת משה הענך בערשטיין (לונדון תרס"ד, עמ' 421) מסופר:

אמרו על בני הישיבה בוואלאזין, כי העמידו ביומא דפורים רב לפי שעה. ותמיד בחרו בני הישיבה במחודד אחד, מהתל בהיתולים, אשר כוחו במוחו לחדש חרוזים על 'מזמור שיר חנוכת' ו'אז ישיר' (וכן עיני ראו). וכדרכם תמיד, כי המהתל ייקרא בימים אלו הרב (לפי שעה) מוואלאזין. אך טרם קיבל עליו שם זה הותנה עמו, כי אחר חג הפורים עליו ללכת לפייס את מי אשר החמיד לצון עליו, כי יכפר לו ובעד כל העם.

ויהי אחד מהם אמן נפלא לתהלה ולמשמים (!) מרוב חדודיו, אשר מבלי כל שינוי התחקה את תנועות הנצי"ב [הוא ראש הישיבה, הרב נפתלי צבי יהודה ברלין] ז"ל בפהוק וגהוק שלו. ויהי כעבור ימי המשתה, בא זה לפני הנצי"ב ויתנצל כי היה מבושם יותר מדי. ויאמר הנצי"ב ז"ל: העולם אומרים 'מה שמצוי בשיפולי ריאה בבהמה, זהו סירכא - בשכור נמצא על לשונו' (וואס ביי ניכטערן אויפ'ן לונג, איז ביי שכורען אויפ'ן צונג). ואם כן קשה, הלא ישקו את הבהמה יין שרף ויבדקו במקום הריאה את לשונה, ו[אז] ידעו מה שבתוכה. והתירוץ, זה הוא הכלל רק אצל אדם אבל לא אצל בהמה...

ריקוד בסעודת פורים אצל הראי"ה קוק

בסעודת פורים של שנת תרצ"ד הייתה חווית שמחה מיוחדת אצל מרן הראי"ה קוק. לשולחנו הסבו שלושה בני ישיבה מרוסיה שהרב פעל במלוא הדחיפות, כדין פיקוח נפש לשחררם ממאסרם בפולין בדרכם לארץ ישראל. שלושת הבחורים, שכבר בלומדם במינסק יצא שמם לתהילה בשקידתם ובלמדנותם, עתה שזכו לעלות לירושלים אחרי שנות סבל ונדודים התיישבו ללמוד בשקידה עצומה, וחיזקו את רמת הלימוד בישיבה לשמחת ליבו של מרן הרב קוק, אשר לידו נתגלגלה זכות הצלתם והוא אף קירבם וחיבבם ביותר.

באותה סעודה ישבו השלושה ושרו בהתרגשות "ארור המן אשר ביקש לאבדי" היה לשירה הזאת צליל מאוד מאוד מוחשי. והנה קם הרב ממושבו ולקח את השלישיה לריקוד מיוחד והכל הבינו שזהו ריקוד של שמחה ותודה על הצלתם ופדות נפשם, וזכות השלושה היא שיהיה זה ריקוד בלעדי, רק איתם. ומסביב נעמד הקהל, שר ומחא כפיים.... וסוף סוף פרץ הקהל כולו והצטרף לריקוד כשהוא יוצר מעגלים מעגלים, והתנגנה המנגינה לכבוד הניצולים, בני התורה אמיצי הרוח מוסרי הנפש.

(עפ"י הרב משה צבי נריה זצ"ל)

אדמו"ר הזקן מתנגד לחרם על הגר"א

סיפור מבהיל מובא ברשימות היומן (עמ' קעז), ששמע כ"ק האדמו"ר מלובביץ' מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ בשלהי חודש תשרי תרצ"א, ותוכנו מובא בזה:

(במקביל לחרם והרדיפות מצד המנגדים לחסידות -) התכנסו עשרה מאדמו"רי פולין והחליטו להטיל חרם על הגר"א. כיוון שנתייראו שאדמו"ר הזקן לא יסכים לדבר העלימו זאת ממנו, ויעשו שאלה מן השמים. משמים השיבום כי (=יש מקום לדבר זה רק) אם

אחד ממניינם יהיה גדול בלימוד התורה לפחות כמו הגר"א. ויסעו ר' ישראל מפאלאצק ור' שלמה מקרלין להשתדל (=אצל אדמו"ר הזקן) אשר גם הוא יהיה מהמנויים. אדמו"ר הזקן ענה אז לר' שלמה מקרלין: זהו אסור על-פי התורה. כשמטילין חרם, אזי כורתין את הנשמה. חיות האמיתי של איש ישראל הוא מ'חיה יחידה'. והטלת חרם גורם אשר יכפור המוחרם. ולכן אינו יכול להסכים על זה, כי יהיה מזה "חילול השם" גדול. בתגובה לסירובו של אדמו"ר הזקן השמיע ר' שלמה מקרלין דבר קללה וילך לו. אדמו"ר האמצעי שהיה אז בגיל בר-מצווה בערך התעלף משמיעת דבר הקללה, ומשך חודשים היה חולה.

(הרב מרדכי מנשה לאופר)

סעודתא דזעיר אנפין

הרה"ק ר"פ מקוריץ (בן שרה רחל שיינדל) אמר שבשעת הסעודה השלישית של שבת נגזר בשמים האיך יתנהגו עם האדם כל השבוע.

עוד אמר שלכך נקראת "סעודתא דזעיר אנפין", שצריך האדם היהודי להיות קטן ושפל בעיני עצמו, ואז יכול האדם לכוון בתפלתו אל השי"ת, ולזכות בכוח השפלות להיוושע במצטרך לו.

(וראה פאר לישרים סי' פה)

❊

הרה"ק ר' הירש הכהן מרימנוב, המכונה "ר' הירש משרת" (כי היה משרתו הנאמן של הרה"ק ר' מנחם מנדל מרימנוב זיעוכי"א) זי"ע, אמר, קודם פטירתו למקורביו: דעו לכם, איסור חמור מאוד מאוד, לבייש או לצער ח"ו איש יהודי. וגם אני הקפדתי על זה כל ימי חיי, לא לצער שום אדם בעולם. רק פעם אחת, לא יכולתי הייתי להתאפק. היה זה בבית המדרש, בסעודה שלישית. זמן זה הוא גבוה עד מאוד, הוא יום הכיפורים של ימות השבוע, וראיתי ששני אנשים מדברים ביניהם, וצעקתי עליהם וביישתי אותם. ואיני מתחרט על כך!!!

(ר' יצחק ש. ויזל/אשדוד)

בסוד שיח

כשם שפרצופיהם שונים
כך דעותיהם שונות

נשמח לקבל תגובות והערות מהקוראים
בדואייל: besod@013net.net

עיצוב ועריכה גרפית:
גיל ויין עיצוב גרפי
אימייל. gilwein26@012.net.il